

Beata Michalec

Instytut Historii AFiB Vistula

Muzeum Niepodległości w Warszawie

ORCID: 0000-0002-3001-2382

**Wanda Traczyk-Stawska. Niezwykła historia
niezwykłej postaci**

Książka autorstwa Michała Wójcika *Błyskawica. Historia Wandy Traczyk-Stawskiej – żołnierza powstania warszawskiego*, opublikowana w 2022 roku, podtrzymuje pamięć o bohaterce powstania warszawskiego. Po pojawieniu się na rynku wydawniczym, od razu zyskała pozytywne recenzje. Śmiało można napisać, że entuzjazm wokół książki utrzymuje się od kilku miesięcy i pewnie pozostanie na długo.

Michał Wójcik (ur. w 1969 roku) historyk i dziennikarz, pracował w Radiu Zet, tygodniku „Przekrój”, był redaktorem naczelnym magazynów „Focus” i „Focus Historia”. Współtworzył „Błyskawiczny Program Historyczny” w TVN Warszawa i cykl „Było/nie było” w Discovery Historia. W TVP Historia prowadził program „Café Historia”. Wraz z Emilem Maratem został nagrodzony Nagrodą Historyczną tygodnika „Polityka” w 2015 roku za książkę o Stanisławie Likierniku *Made in Poland*. Stanisław Likiernik (ur. 1923) to jeden z dwóch pierwowzorów słynnego „Kolumba” – Stanisława Skiernika z powieści Romana Bratnego *Kolumbowie. Rocznik 20*. Wojenne doświadczenia Bratnego złożyły się na literacką postać, która dała nazwę całemu pokoleniu, legendzie Polski Walczącej. Po siedemdziesięciu latach od zakończenia powstania warszawskiego, zdecydował się opowiedzieć o wstrząsających, prawdziwych losach żołnierzy i dowódców AK, o kulisach pracy w dywersji,

o trudnych wyborach dotyczących życia i śmierci wrogów i przyjaciół. Sam Maciej Wójcik jest także laureatem Nagrody „Newsweeka” im. Teresy Torañskiej 2018, a ostatnio zajmuje się powstaniami w obozach zagłady (*Treblinka '43* i *Zemsta. Zapomniane powstania w obozach zagłady*).

Autor wspomnianych wcześniej książek jest mistrzem dialogu, co udowodnił nieraz. Nie tworzy biografii swoich bohaterów, przeprowadza z nimi wywiady, które przerywa dygresjami, czasami odbiega od głównego tematu. Tworzy dialog w sposób naturalny. W *Błyskawicy* dyskutuje z Wandą Traczyk-Stawską – żołnierzem powstania warszawskiego. Zadając trudne pytania, umiejętnie zachęca do odpowiedzi, a swoje komentarze ogranicza do minimum.

Byłam... odważna. I pewnie do dziś trochę taka jestem. Albo, wie pan co? Może po prostu nie miałam wyobraźni, żeby się bać. Stąd ta odwaga. Jak się człowiek bije o godność, o prawo do życia w godności, to może góry przenosić¹.

Wanda Traczyk-Stawska ps. „Pączek” w powstaniu warszawskim brała udział jako strzelec i łączniczka Oddziałów Osłonowych Wojskowych Zakładów Wydawniczych (WZW) – Biura Informacji i Propagandy Komendy Głównej Armii Krajowej. Był to oddział dyspozycyjny Antoniego Chruściela ps. „Monter”, kierowany do wspierania oddziałów powstańczych w Śródmieściu Północnym. Walczyła także w Śródmieściu Południowym i na Powiślu, m.in. o utrzymanie elektrowni. 6 września 1944 roku została ciężko ranna na ul. Smolnej. Po kapitulacji powstania trafiła do niewoli niemieckiej, była jeńcem: Stalagu VIII B Lamsdorf, Stalagu IV B, Stalagu IV E i Stalagu VI C. W 1947 wróciła do Polski. Ukończyła studia na Wydziale Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego i podjęła pracę w Szkole Specjalnej nr 6 dla dzieci specjalnej troski, na warszawskiej Pradze. Przez wiele lat pracowała jako nauczycielka w Szkole Podstawowej Specjalnej nr 3 przy ul. Żąbkowskiej 43.

Otrzymała rozkaz od swojego dowódcy, aby pochować we wspólnym grobie swoich kolegów i koleżanki, którzy zginęli podczas walk powstańczych. Przez lata zajmowała się odszukiwaniem mogił powstańców na terenie miasta. Była inicjatorką opieki nad Cmentarzem Powstańców Warszawy, współinicjatorką ustanowienia w 2015 przez Sejm 2 października – Dniem Pamięci o Cywilnej Ludności Powstańczej War-

¹ M. Wójcik, *Błyskawica. Historia Wandy Traczyk-Stawskiej – żołnierza powstania warszawskiego*, Wydawnictwa W.A.B., Warszawa 2022, s. 23.

szawy oraz inicjatorką budowy Izby Pamięci w Parku Powstańców Warszawy. Pełni funkcję przewodniczącej Społecznego Komitetu ds. Cmentarza Powstańców Warszawy przy Światowym Związku Żołnierzy Armii Krajowej.

W 2018 poparła protest osób niepełnosprawnych w Sejmie; próbowała spotkać się z uczestnikami, jednak nie została wpuszczona do gmachu parlamentu. Podczas wyborów prezydenckich w Polsce w 2020 roku wystąpiła w materiale nagrany na potrzeby kampanii Rafała Trzaskowskiego. W październiku 2020 wsparła protest przeciwko zastrzeżeniu przepisów dotyczących aborcji w Polsce, aktywnie włączyła się w Strajk Kobiet, protestowała przeciwko wydarzeniom na polsko-białoruskiej granicy, zaprotestowała przeciwko użyciu symbolu znaku Polski Walczącej przez Jarosława Kaczyńskiego podczas wygłoszonego oświadczenia. 10 października 2021 roku wzięła udział i zabrała głos podczas protestu na placu Zamkowym w Warszawie po orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego w sprawie wyższości Konstytucji nad prawem Unii Europejskiej.

Zgodnie z przyjętą przez autora koncepcją, książka podzielona została na sześć części, poprzedzonych *Prologiem. O godność w biało-czerwonej opasce*, a zakończonych *Epilogiem*, aneksem, podziękowaniami i wybraną bibliografią przedmiotową. Sześć części: *Dzieciństwo*, *Okupacja*, *Zemsta*, *Powstanie – sierpień*, *Piekło – wrzesień*, *Życie*, podzielonych zostało na podrozdziały. Na aneks składa się opis przebiegu działań Oddziału Osłonowego Wojskowych Zakładów Wydawniczych (IV Wydziału VI Oddziału Sztabu Komendy Głównej Armii Krajowej) w czasie powstania warszawskiego 1944 roku, w tym ogólna charakterystyka Oddziału.

Epilog to przemówienie pani Wandy Traczyk-Stawskiej wygłoszone 29 lipca 2021 roku podczas uroczystości wmurowania kamienia węgielnego pod budowę Izby Pamięci przy Cmentarzu Powstańców Warszawy na Woli. „Wybaczcie nam! Wybaczcie, że miasto zostało wtedy zniszczone. Ale my już nie mogliśmy dłużej znosić tego, że będziemy bici i poniewierani, że będziemy na kolanach”².

W rozmowie z Wandą Traczyk-Stawską, Michał Wójcik kreśli wielobarwny obraz tej niezwykłej kobiety, wojowniczką, aktywistką, kobiety instytucji, moralnego autorytetu. Na zakończenie książki nie zabrakło podziękowań, gdzie możemy przeczytać słowa od autora:

² Ibidem, s. 376.

Niełatwo umawiać się na spotkania i rozmowy z najbardziej zajęłą kobietą w Polsce. Ale się udało. Dziękuję Pani Wando. To były dla mnie ważne i do tego wzruszające rozmowy. Czasami trudne i bolesne, czasami ulgę sprawiały mi Pani śmiejące się oczy. To była dopiero satysfakcja – Pani dowcipny komentarz czy salwa śmiechu. Wśród salw i wybuchów, o których Pani opowiadała – to było, przyznam, wielkie wytchnienie³.

Aby napisać taką książkę, trzeba było mieć niezwykłą odwagę i wykazać się wielką pokorą.

Beata Michalec

Michał Wójcik, *Błyskawica. Historia Wandy Traczyk-Stawskiej – żołnierza powstania warszawskiego*, Wydawnictwa W.A.B., Warszawa 2022, ss. 400.

³ Ibidem, s. 392.